
Ejla Ćurovac
Adnan Ćurovac
Gazi Husrev-begova biblioteka u Sarajevu /
Gazi Husrev-Bey's Library of Sarajevo
ejla.curovac@ghb.ba ejla.curovac@gmail.com
adnan.curovac@ghb.ba

UDK 004.65+616-036.21

Stručni članak

ZNAČAJ DIGITALIZACIJE I DIGITALNIH BIBLIOTEKA U VRIJEME PANDEMIJE COVID-19 NA PRIMJERU GAZI HUSREV- BEGOVE BIBLIOTEKE U SARAJEVU

THE IMPORTANCE OF DIGITIZATION AND DIGITAL LIBRARIES AT THE TIME OF THE PANDEMIC COVID-19 IN THE EXAMPLE OF GAZI HUSREV-BEY LIBRARY IN SARAJEVO

Sažetak

Tema ovog rada je analiza značaja digitalnih biblioteka za učenike, studente, profesore, bibliotekare i istraživače u Bosni i Hercegovini, ali i širom svijeta u vrijeme pandemije COVID-19 i čestih zatvaranja kulturnih, informacijskih i baštinskih ustanova. Gazi Husrev-begova biblioteka je 2017. godine uspostavila svoju digitalnu biblioteku, a njen značaj i značaj drugih digitalnih biblioteka i repozitorija iz cijelog svijeta najbolje je uočen u vanrednim uslovima u kojima su biblioteke bile prinuđene nastaviti svoje poslovanje. Pri svemu tome je iznimno bitno spomenuti ulogu bibliotekara i informacijskih stručnjaka zahvaljujući kojima su obrazovni procesi i dolazak do potrebne literature mogli biti uspješno nastavljeni. Značaj digitalizacije je još i veći ukoliko se uzme u obzir kakva je njena uloga za međunarodnu saradnju i razvoj dobrih odnosa između srodnih institucija, posebno na području Balkana. Cilj rada je predstaviti značaj digitalnih biblioteka ne bi li na taj način više korisnika saznalo za njihovo postojanje, a ujedno i ohrabriti druge institucije da pokrenu ovaj tip aktivnosti. Analitičkom metodom doći će se do osnovnih zaključaka vezanih uz korištenja i svrsishodnost digitalnih biblioteka uzimajući u obzir prinudno zatvaranje zgrada biblioteka i prelazak na digitalne ili digitalizirane sadržaje u svim informacijskim i baštinskim ustanovama širom svijeta kroz primjer Gazi Husrev-begove biblioteke u Sarajevu.

Ključne riječi: digitalizacija, Gazi Husrev-begova biblioteka, digitalna biblioteka, bibliotekarstvo, digitalni repozitorij

Summary

The subject of this paper is the analysis of the importance of digital libraries for pupils, students, professors, librarians and researchers in Bosnia and Herzegovina, but also around the world during the COVID-19 pandemic and frequent closures of cultural, information and heritage institutions. In 2017, the Gazi Husrev-bey Library established digital library, and its importance and importance of other digital libraries and repositories from around the world was best seen in the extraordinary conditions in which libraries were forced to continue their operations. In all of this, it is extremely important to mention the role of librarians and information experts, thanks to whom the educational processes and access to the necessary literature could be successfully continued. The importance of digitization is even greater if you take into account its role for international cooperation and the development of good relations between related institutions, especially in the Balkans. The aim of the paper is to present the importance of digital libraries, so that more users would learn about their existence, and at the same time encourage other institutions to start this type of activity. The analytical method will lead to basic conclusions related to the use and expediency of digital libraries, taking into account the forced closure of library buildings and the transition to digital or digitized content in all information and heritage institutions around the world through the example of Gazi Husrev-bey's library in Sarajevo.

Keywords: *digitization, Gazi Husrev-bey library, digital library, librarianship, digital repository*

Uvod

Pandemija Covid-19 promijenila je način na koji gledamo na svijet, uključujući putovanja i svakodnevni život, ali i ulogu biblioteka u životima ljudi. Biblioteke su oduvijek bile iznimno važne za svaku zajednicu jer su središta informacija, kulture i obrazovanja i upravo u bibliotekama imamo pristup relevantnim, recentnim i provjerenim podacima. Najvažnija osoba u svemu tome je bibliotekar koji bi trebao posjedovati znanje o različitim područjima ljudskog stvaralaštva i koji treba biti voljan to znanje podijeliti sa drugima.

Biblioteka može postojati i bez zgrade, pa čak i bez knjiga, ali bez bibliotekara, kao posrednika između korisnika i fonda, njen kvalitet se značajno umanjuje. Glavni cilj ovog istraživanja je pokazati koliki značaj bibliotekari i informacijski stručnjaci mogu imati u svojim zajednicama u vanrednim

okolnostima kao što je bio slučaj sa lockdownom kada su između ostalog i biblioteke prinudno zatvorene. Kroz primjere iz prakse prikazana je uloga digitalnih biblioteka za zajednicu i značaj koji u današnje vrijeme digitalne tehnologije imaju i za područje informacijskih nauka. Problem sa kojim se većina bibliotekara susrela je da je jako mali dio njihovih fondova u digitalnom ili digitaliziranom obliku, i da jako malo toga mogu ponuditi svojim korisnicima, što se intenzivno pokušava promijeniti. Kroz analitičku metodu je prikazan način rada i proces digitalizacije u Gazi Husrev-begovoj biblioteci u Sarajevu, čija je prva faza okončana nekoliko godina prije pandemije Covid-19 da bi se na taj način pružio primjer dobre prakse i drugim bibliotekama i baštinskim ustanovama koje su trenutno u procesu planiranja strategija digitalizacije ili njihove implementacije.

Osnovna literatura koja je konsultovana pri istraživanju jesu tekstovi o digitalnoj biblioteci Gazi Husrev-begove biblioteke autora Hamze Lavića i Ejle Ćurovac, te radovi o procesima digitalizacije i izazovima sa kojima se osoblje biblioteka susreće prilikom ovog procesa autorica Narcise Puljek-Bubrić i Feride Bogučanin.

Značaj digitalizacije i digitalnih repozitorija u vrijeme pandemije

Sam pojam digitalizacije u najširem smislu podrazumijeva prevođenje analognog signala u digitalni. *U užem smislu, to je pretvaranje teksta, slike, zvuka, pokretnih slika (filmova i videa) ili trodimenzionalnih oblika u digitalni oblik, u pravilu binaran kod zapisan kao računalna datoteka sa sažimanjem podataka ili bez sažimanja podataka, koji se može obrađivati, pohranjivati ili prenositi računalima i računalnim sustavima.*¹ Digitalizacija je tokom godina postajala sve važnija, posebno u baštinskim i obrazovnim ustanovama, i danas je skoro nemoguće zamisliti njihovo funkcionisanje bez digitalizacije i digitalnih tehnologija, ali naravno, i bez digitalno „rođenih“ dokumenata kojih je svakim danom sve više.

U Bosni i Hercegovini biblioteke su nastavile s radom i tokom pandemije. Mnogi učenici tokom nekoliko mjeseci strogog lockdowna nisu mogli doći do lektira jer su biblioteke fizički bile zatvorene, a lektire su im bile neophodne za njihove obrazovne procese. Da bi se taj problem barem umanjio, jedan broj

¹ Digitalizacija. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. Dostupno na: <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=68025>. (3. 3. 2022.)

školskih bibliotekara u Bosni i Hercegovini odlučio je napraviti posebnu grupu na Facebooku u kojoj su učiteljima i profesorima nudili digitalizirane verzije lektira, koji su ih potom prosljeđivali svojim učenicima (<https://www.facebook.com/groups/206144600638779>). Grupa se vremenom proširila, a knjige su dodavali mnogi članovi, i sada je ova online zbirka znatno narasla i vrlo je korisna za učenike koji i danas, s obzirom na to da je većinom nešto manje knjiga nego učenika u bibliotekama, vrlo rado koriste upravo ove digitalizirane knjige. U pitanju je zatvorena grupa nekomercijalnog tipa koja je osnovana u vanrednim uslovima, tako da bi se za njeno dalje korištenje i unapređivanje morala obratiti dodatna pažnja na autorska prava koja su nažalost prilikom procesa odabira i uploada lektira bila zanemarena.

Mnoge bosanskohercegovačke biblioteke su se okrenule digitalizaciji i digitalnim sadržajima te su pokretali digitalne biblioteke ili ažurirali već postojeće, jer je za korisnike to bio jedini način da dođu do željenih publikacija. Jedan od primjera jeste i Gazi Husrev-begova biblioteka čija je digitalna biblioteka u vrijeme lockdowna dostigla jako značajan broj korištenja. Osoblje Gazi Husrev-begove biblioteke je radilo svakodnevno tokom pandemije, a u dva mjeseca koliko je biblioteka fizički bila zatvorena za korisnike, osmišljavali su nove sadržaje i radili na njihovom unapređenju. Ponudili su svojim korisnicima mnogo novih sadržaja tokom razdoblja izolacije, uključujući online izložbe i veliki broj digitalnih dokumenata kojima se u bilo kojem trenutku moglo pristupiti besplatno. Pandemija je pokazala važnost Gazi Husrev-begove digitalne biblioteke koja je uspostavljena 2017. godine i na čijem se unapređenju svakodnevno radi. Korisnici mogu pristupiti sadržajima koji su im potrebni u bilo kojem trenutku, a ukoliko imaju posebne zahtjeve mogu kontaktirati bibliotekare ove institucije putem društvenih mreža ili e-maila, koji onda nastoje u što kraćem vremenu odgovoriti na njihove korisničke zahtjeve. Potreba za uspostavljanjem digitalne Gazi Husrev-begove biblioteke javila se još mnogo ranije, s obzirom na unikatnu i raritetnu građu koju ova biblioteka posjeduje. Da ne bi dolazilo do nepovratnih oštećenja vrijednih rukopisa i publikacija, ali i da bi veći broj korisnika mogao pristupiti sadržajima u istom trenutku, odlučeno je da se krene sa radom na procesu digitalizacije. U vrijeme lockdowna, ova bibliotečka usluga se pokazala kao zaista vrijedna investicija.

Gazi Husrev-begova digitalna biblioteka je podijeljena u osam kategorija:

1. Arhiv,
2. Fototeka,
3. Glasila Islamske zajednice,
4. Rukopisi,
5. Rukopisi–Katalozi GHB,
6. Monografske publikacije,
7. Serijske publikacije,
8. GHB interno.²

Prvih sedam kategorija korisnici mogu slobodno koristiti, dok je osma kategorija samo za uposlenike Biblioteke, i tu se nalaze publikacije za potrebe istraživanja koja se sprovode u Gazi Husrev-begovoj biblioteci i za pristup ovoj kategoriji neophodna je posebna dozvola. Kao kuriozitet se može navesti i to da je jedan način digitalizacije fondova Gazi Husrev-begove biblioteke započeo mikrofilmovanjem koje u Gazi Husrev-begovoj biblioteci seže još do daleke 1958. godine. Tada su pokrenute aktivnosti mikrofilmovanja unikatnih starih djela, rariteta, ali i veoma vrijedne rukopisne kolekcije. *Tokom rata, pogotovo 1995. godine, zahvaljujući donaciji Instituta za islamsku civilizaciju i kulturu (ISTAC) iz Malezije, Biblioteka je nabavila svu bitnu tehničku opremu za mikrofilmovanje, tako da je do kraja 1996. godine bilo sačinjeno oko 5000 snimaka rukopisa Gazi Husrev-begove biblioteke.*³ Time je završen jedan jako kompleksan proces, koji je bio veoma važan da bi se očuvali izuzetno vrijedni primjerci rukopisnog blaga Gazi Husrev-begove biblioteke. Ti mikrofilmovani rukopisi su poslani i deponirani u institucije na svim kontinentima, tako da su sačuvani barem u digitalnom obliku i u obliku mikrofilma ukoliko dođe do oštećenja ili gubitka originalnih primjeraka. Za njihovo korištenje potrebna je posebna dozvola da bi se imale informacije o tome ko i u kojem trenutku koristi koji rukopis, da ne bi došlo do nekontrolirane distribucije ovih veoma vrijednih bibliotečkih jedinica. Ovaj projekat je finaliziran u toku 2003. godine, nakon čega su uposlenici Biblioteke pažnju posvetili fondu periodike. Tokom skoro pet godina uporedo su tekli proces mikrofilmovanja i proces digitalizacije.

² Digitalna Gazi Husrev-begova biblioteka. Dostupno na:
<http://digital.ghb.ba/ghb/fulltextSearchPage.xhtml> (25.2.2022.)

³ Čurovac, E. (2018). *Digitalna biblioteka Gazi Husrev-begove biblioteke: projekt digitalizacije stare periodike*. Zbornik Radova – Asocijacija informacijskih stručnjaka, bibliotekara, arhivista i muzeologa (BAM). Sarajevo: Asocijacija BAM. Dostupno na:
<https://www.ceeol.com/search/viewpdf?id=867895> (22.2.2022.)

Digitalizacija je započela 1998. godine, i tada je to bio pionirski posao jer je jako malo biblioteka na našim prostorima uopšte poznavalo proces digitalizacije. *Gazi Husrev-begova biblioteka je u ovome procesu bila pionir na prostoru Bosne i Hercegovine, tako da je bila primorana savjete za mnoge izazove tražiti van granica naše države. Spomenuti izazovi su se mogli svrstati u četiri grupe i to:*

1. *pitanja zaštite fizičkih primjeraka,*
2. *tehnološki izazovi,*
3. *signiranje i inventarisanje građe,*
4. *izazovi u vezi sa metapodacima.*⁴

Mnogo informacija o procesima digitalizacije je Biblioteka dobila od biblioteka iz susjednih država kao što su Srbija i Hrvatska, ali i iz Turske, Indije, Malezije, Njemačke i mnogih drugih. Cilj projekta digitalizacije periodike i vrijedne i rijetke knjige je bio da se svima kojima je potrebno, bilo gdje na svijetu, omogući mnogo lakši pristup informacijama i velikom broju raritetnih i unikatnih bibliotečkih jedinica, sa što manje fizičkih ograničenja, ali i da se originalni primjerci zaštite od daljeg propadanja i oštećivanja jer je u pitanju stari papir koji je kroz godine već pretrpio veliki broj fizičkih i hemijskih oštećenja. Cijeli proces digitalizacije je veoma kompleksan, ali to ne bi trebalo da obeshrabri bibliotekare i informacijske stručnjake koji tek počinju sa ovim procesima, jer su rezultati ovog zaista mukotrpnog rada izuzetno vrijedni i za korisnike, ali i za samu ustanovu. I u Gazi Husrev-begovoj je biblioteci proces pripreme za samu digitalizaciju trajao dosta dugo. *U pitanju je bio veoma kompleksan proces koji je uz tehničke pretpostavke (skener i softver za optičko prepoznavanje znakova, softver za pohranjivanje i pretraživanje informacija, odnosno baza podataka) podrazumijevao obučene ljude, kao i materijalnu i društvenu podršku da bi se proces digitalizacije prema međunarodnim standardima doveo do kraja.*⁵

Kao ilustracija se mogu navesti faze kroz koje je trebalo proći da bi se došlo do konačnog cilja. Te faze su:

⁴ Lavić, H. *Digitalizacija Fonda periodike i formiranje Digitalne Gazi Husrev-begove biblioteke*. [online] Dostupno na: <http://www.ghb.ba/digitalizacija-fonda-periodike-i-formiranje-digitalne-gazi-husrev-begove-biblioteke> (22.2.2022.)

⁵ Lavić, H. *Digitalizacija Fonda periodike i formiranje Digitalne Gazi Husrev-begove biblioteke*. [online] Dostupno na: <http://www.ghb.ba/digitalizacija-fonda-periodike-i-formiranje-digitalne-gazi-husrev-begove-biblioteke> (22.2.2022.)

1. definisanje tehničke specifikacije digitalizacije i evaluaciju postojeće opreme,
2. identificiranje prioritete građe koju je potrebno digitalizirati,
3. provjeru kvalitete i kompletnosti godišta i brojeva,
4. definisanje seta metapodataka za kataloško / bibliografski opis,
5. restauraciju oštećenih primjeraka,
6. edukaciju kadrova,
7. digitalizaciju,
8. OCR – optičko prepoznavanje karaktera,
9. pohranu originala i e-replika,
10. izradu softvera za digitalni repozitorij,
11. evaluaciju učinaka.⁶

Svaka od ovih faza je zahtijevala jako mnogo vremena i rada, ali se na kraju došlo do zadovoljavajućih rezultata. Danas se proces selekcije publikacija za digitalizaciju u Gazi Husrev-begovoj biblioteci zasniva na potražnji korisnika. Naravno, pri svemu tome je neophodno prvo riješiti pitanje autorskih prava. Prije selekcije novih publikacija koje će biti uvrštene u digitalnu Gazi Husrev-begovu biblioteku, vrše se istraživanja o tome da li je željena publikacija još uvijek pod autorskim pravom, a ako jeste, u poseban se formular navodi informacija o tome kada joj ističe autorsko pravo, te kada se smije početi proces digitalizacije nad tom publikacijom. Sve informacije o procesima digitalizacije su pohranjene u Pravilniku o digitalizaciji u Gazi Husrev-begovoj biblioteci na kojem je radio veći broj uposlenika Biblioteke, koji i danas po potrebi unapređuju Pravilnik u skladu sa potrebama institucije, ali i korisnika Biblioteke.

Nakon što se izvrši selekcija nove građe za digitalizaciju, IT sektor Biblioteke se posveti skeniranju publikacija, nakon čega se kreće sa uvezivanjem skeniranih stranica. Nakon što se stranice uvežu, one se digitalno obrađuju u programu Photoshop, a sve stranice se dodatno čiste od bilo čega što bi moglo ometati čitanje teksta. Poslije toga se stranice cropuju (sijeku) i poravnavaju da bi korisnicima bile u što kvalitetnijem izdanju. Nakon toga je potrebno nad tekstovima u pdf-u uraditi proces OCR-a u programu Abby FineReader, da bi tekstovi bili mašinski čitljivi i pretraživi, a na kraju se dokument snima u dvije verzije, jednoj u punom kvalitetu koja ide na server Biblioteke, i drugom nešto „lakšom“ verzijom, koja ide u digitalnu biblioteku.

⁶ Lavić, H. *Digitalizacija Fonda periodike i formiranje Digitalne Gazi Husrev-begove biblioteke*. [online] Dostupno na: <http://www.ghb.ba/digitalizacija-fonda-periodike-i-formiranje-digitalne-gazi-husrev-begove-biblioteke> (22.2.2022.)

Informacije o korištenju digitalne biblioteke u 2020. godini nam daju jasnu sliku o tome koliko su digitalni i digitalizirani sadržaji značajni, s obzirom na to da se korištenje digitalne građe skoro udvostručilo u odnosu na 2019. godinu. U okolnostima restrikcije fizičkog pristupa i korištenja bibliotečke građe, digitalna Gazi Husrev-begova biblioteka dobila je na značaju i više nego opravdala svoje osnivanje. *Tome svjedoči i statistički prikaz čitanosti po otvorenoj/čitanoj stranici građe digitalne biblioteke tokom 2021. godine kako slijedi:*

glasila Islamske zajednice: 189.158 str.;

serijske publikacije: 166.265 str.;

monografske publikacije: 13.367 str.;

rukopisi - katalozi GHB: 8.006 str.;

arhiv: 6.110 str.;

fototeka: 4.316 str.;

*rukopisi: 2.493 strana.*⁷

To ukupno iznosi 389.715 digitalnih stranica što je za skoro 27.000 više nego u toku 2020. godine kada je korištena 363.206 puta. Upravo ovi brojevi jesu veoma dobra ilustracija da bi se vrijednost digitalizacije jasno uočila. Trend porasta korištenja digitalnih sadržaja je iz godine u godinu sve veći, i zasigurno će i u narednih nekoliko godina ovaj trend biti nastavljen, posebno jer krovna bibliotečka udruženja poput IFLA-e i ALA-e rade na procesima digitalizacije i na osnaživanju objavljivanja sadržaja koji su digitalno rođeni, čime se promoviraju neke od ključnih vrijednosti održivog razvoja informacijskih ustanova.

U proteklih nekoliko godina Gazi Husrev-begova biblioteka je kreirala i realizirala više projekata s ciljem zaštite, afirmacije i promocije kulturno-historijskog naslijeđa. Među najznačajnije takve projekte spadaju projekti konzervacije i restauracije rukopisnog fonda Gazi Husrev-begove biblioteke, organizacija Prve međunarodne konferencije o zaštiti pisanog naslijeđa, digitalizacija fondova, što se posebno pokazalo značajnim u vremenu kada su postignuća na polju kulture mogla biti prezentirana jedino preko digitalnih platformi.

Uposlenici Gazi Husrev-begove biblioteke su tokom pandemije, a posebno tokom lockdowna, imali povećan broj zahtjeva korisnika iz drugih država za svojom građom, jer velikom broju institucija u svojim državama nažalost nisu

⁷ Zukorlić, I., 2021. *Izveštaj o radu Gazi Husrev-begove biblioteke za 2021. godinu*. Bilten Gazi Husrev-begove biblioteke, 7 (7), str. 6.

mogli pristupiti. U tom kontekstu se shvatilo da je potrebno da se još aktivnije posveti digitalizaciji, posebno arhivske i fotografske građe za koju su autorska prava istekla, da bi se te unikatne zbirke mogle ponuditi čak i korisnicima koji nisu državljani naše zemlje.

Upravo je digitalizacija omogućila širu razmjenu izuzetno vrijednih publikacija između država, jer više nije potrebno da se šalje originalna publikacija već je međubibliotečka pozajmica danas prisutna u nešto drugačijem obliku. Bibliotekari tražene publikacije, ukoliko ih imaju u digitalnom obliku, veoma jednostavno putem e-maila ili WeTransfera šalju kolegama bibliotekarima, ali i drugim zainteresiranim. Ukoliko publikaciju nemaju u digitalnom obliku, a veoma je tražena, često se odlučuju da je digitaliziraju i da je tako ponude i svojim korisnicima u prostorijama biblioteke, ali i korisnicima u drugim državama.

Veliki značaj biblioteke imaju i u obezbjeđivanju pristupa zatvorenim svjetskim online repozitorijima za čiji je pristup neophodno plaćanje. Korisnici sami vrlo često nisu u stanju i mogućnosti da plate za pristup tim repozitorijima ili da plate za preuzimanje jednog članka u punom tekstu, ali su biblioteke, posebno nacionalne, univerzitetske i visokoškolske često u prilici da obezbijede pristup tim repozitorijima. To mnogo olakšava korisnicima dolazak do najnovijih i najrelevantnijih podataka koji su im potrebni za njihova istraživanja, a kojima, da nema digitalnih repozitorija, ali i biblioteka koje plaćaju pristup, teško da bi mogli pristupiti. Pristup EBSCO bazi podataka koji obezbjeđuje Univerzitet u Sarajevu, ne samo da olakšava studentima da dođu do časopisa, članaka i informacija o poljima svoga interesovanja, nego omogućava i uposlenicima Univerziteta, ali i svim pridruženim članicama pristup do izvora informacija koji im može mnogo olakšati rad i pisanje naučnih i stručnih radova. To sve je došlo do još većeg izražaja tokom pandemije kada su digitalni repozitoriji i digitalne biblioteke bili jedini načini dolaska do informacija.

Digitalizacija je veoma bitna za sve baštinske institucije, ne samo za biblioteke. Brojni muzeji, arhivi i galerije su mogli ponuditi svoje usluge tako što su se okrenuli ka digitalizaciji i digitalizacijskim projektima. Veći broj svjetskih muzeja je ponudio 3D online ture po dijelovima svojih izložbi, baš poput arhiva i biblioteka koji su svoje digitalne kolekcije otvorili za javnost. Mnoge su baštinske i kulturne ustanove tokom prvog vala pandemije omogućile besplatan online pristup svojim sadržajima da bi olakšali svojim korisnicima, što je znak da se zapravo treba još više okrenuti ka

digitalizacijskim projektima i digitalnim sadržajima da bi se uspješno odgovorilo na sve kompleksnije korisničke zahtjeve. Veliki broj biblioteka je tokom pandemije unaprijedio svoje usluge putem e-pošte, Facebooka i Instagrama, što im je omogućilo uspješnu komunikaciju sa korisnicima. Čak i sada, kada je većina biblioteka ponovo otvorena, ove online usluge su nastavljene jer je na taj način olakšan pristup korisnicima koji više fizički ne moraju biti prisutni u prostorijama biblioteke da bi dobili željenu publikaciju. Veoma jednostavno je u digitalnom obliku mogu dobiti putem e-maila.

Mnoge kulturne institucije i biblioteke su organizirale online događaje, uključujući kurseve za djecu, radionice i razgovore sa piscima, što je nastavljeno i danas, jer se pokazalo da su korisnici veoma zainteresovani za ovaj tip online događaja. Ovo pokazuje važnost i značaj bibliotekara i informacijskih stručnjaka koji su bili u mogućnosti da osmisle i ponude cijeli program i veliki broj aktivnosti svojim korisnicima. Veliki broj bibliotekara radio je u svojim zajednicama, nastojeći da svima osiguraju pristup knjigama, informacijama i potrebnoj tehnologiji za pristup digitalnom sadržaju.

Bibliotekari moraju biti svjesni da su biblioteke danas mjesta interaktivnosti, mjesta učenja i zabave, te da je u rad biblioteka potrebno uključiti različite vrste medija. Digitalne biblioteke su od iznimnog značaja za društvo, pogotovo danas kada živimo okruženi digitalnim tehnologijama. Gazi Husrevbegova digitalna biblioteka je jedan jako lijep primjer kvalitetne digitalne biblioteke, ali i ona je naravno još uvijek u procesu izgradnje najkvalitetnije verzije koja će u potpunosti biti u skladu sa standardima i potrebama korisnika. *Održavanje digitalne građe je najbitniji segment u procesu digitalizacije građe. Digitalna građa vremenom zastarijeva, pa ako se ne održava, ne bi bila dostupna korisnicima. Kod održavanja digitalne građe javljaju se dva osnovna problema, a to su: - problem održavanja digitalizirane građe i – problem održavanja građe izvorno nastale u elektronskom obliku.*⁸ To su dva problema sa kojima se i Gazi Husrevbegova biblioteka trenutno suočava i za koje traži najbolje rješenje. Činjenica je da se svaka digitalna biblioteka suočava sa određenim promjenama i da je neophodno da se stalno revidira i analizira da bi se došlo do najboljih mogućih rezultata i koraka koji će dovesti do toga da digitalna biblioteka bude u potpunosti funkcionalna.

⁸ Puljek-Bubrić, N., Bogučanin, F. *Izazovi digitalizacije: kreiranja digitalne biblioteke i očuvanja digitalne građe*. [online] Dostupno na: <http://elibrary.matf.bg.ac.rs/bitstream/handle/123456789/2043/026%2520BUBRIC%2520BOUCANIN.pdf?sequence=1> (15. 2. 2022.)

Zaključak

S obzirom na to da je predmet istraživanja bio značaj digitalnih biblioteka u vrijeme pandemije covid-19 s posebnim osvrtom na digitalnu Gazi Husrevbegovu biblioteku, u radu su prikazani procesi kroz koje je neophodno proći pri jednom digitalizacijskom projektu, uz benefite same digitalizacije. Svrha istraživanja je bila pokazati značaj digitalnih biblioteka da bi se na taj način motivirali drugi bibliotekari i informacijski stručnjaci da u svojim institucijama pokrenu ove procese. U radu su prikazani i problemi sa kojima se prilikom digitalizacije mogu suočiti, ali i sve prednosti koje će digitalizacija donijeti njima, njihovim korisnicima, ali i samoj ustanovi koja uplovi u procese digitalizacije. Osnovna hipoteza od koje se krenulo u ovo istraživanje je da je benefit same digitalizacije zaista ogroman u vremenu pandemije covid-19 i da to treba biti početna tačka bibliotekama koje nemaju digitalnu i digitaliziranu građu. S obzirom na to da je u prvom valu pandemije veliki broj biblioteka krenuo sa nekim vrstama digitalizacijskih procesa, trebalo bi ih motivirati i pomoći im da te procese nastave i da svoje digitalne biblioteke učine što kvalitetnijim i svrsishodnijim. Kroz primjere iz prakse ova je hipoteza dokazana, a to je posebno vidljivo kroz tačne informacije o korištenju digitalne Gazi Husrevbegove biblioteke prije pandemije, u toku pandemije i danas. U budućnosti bi ovo istraživanje trebalo proširiti sa rezultatima korištenja drugih digitalnih biblioteka da bi same vrijednosti bile zaista precizne i relevantne, te da bi se na jedan način pružio sveobuhvatan uvid u stanje digitalnih biblioteka u našoj zemlji, sa preporukama i primjerima kako da nove digitalne biblioteke budu što uspješnije i kvalitetnije.

Literatura

1. Čurovac, E. (2018). Digitalna biblioteka Gazi Husrev-begove biblioteke: projekt digitalizacije stare periodike. *Zbornik Radova – Asocijacija informacijskih stručnjaka, bibliotekara, arhivista i muzeologa (BAM)*. Sarajevo: Asocijacija BAM. Dostupno na: <https://www.ceeol.com/search/viewpdf?id=867895> (22. 2. 2022.)
2. Digitalizacija. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. Dostupno na: <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=68025>. (3. 3. 2022.)
3. Digitalna Gazi Husrev-begova biblioteka. Dostupno na: <http://digital.ghb.ba/ghb/fulltextSearchPage.xhtml> (25. 2. 2022.)
4. Lavić, H. *Digitalizacija Fonda periodike i formiranje Digitalne Gazi Husrev-begove biblioteke*. [online] Dostupno na: <http://www.ghb.ba/digitalizacija-fonda-periodike-i-formiranje-digitalne-gazi-husrev-begove-biblioteke> (22. 2. 2022.)
5. Puljek-Bubrić, N., Bogučanin, F. *Izazovi digitalizacije: kreiranja digitalne biblioteke i očuvanja digitalne građe*. [online] Dostupno na: <http://elibrary.matf.bg.ac.rs/bitstream/handle/123456789/2043/026%2520BUBRIC%2520BOUCANIN.pdf?sequence=1> (15. 2. 2022.)
6. Zukorlić, I., 2021. Izvještaj o radu Gazi Husrev-begove biblioteke za 2021. godinu. *Bilten Gazi Husrev-begove biblioteke*, 7 (7), str. 6.